

PRIMLJENO:	13. 09.	20 24. GOD.
KLASIFIKACIONI BROJ:	00-71/24-4	
VEZA:		
EPA:	358 XXVIII	
SKRAĆENICA:	PRILOG	

SKUPŠTINA CRNE GORE
Predsjednik Skupštine, g-din Andrija Mandić

Na osnovu člana 93 stav 1 Ustava Crne Gore, podnosimo **PREDLOG REZOLUCIJE O GENOCIDU U ŠAHOVIĆIMA**, radi stavljanja u skupštinsku proceduru.

Poslanici:

Amer Smailović

Kenana Strujić-Harbić

Admir Adrović

Mirsad Nurković

Edina Dešić

Jasmin Čorović

PREDLOG

Polazeći od temeljnih vrijednosti ustavnog poretka, tradicije i nasljeđa crnogorskog društva, opštih normi međunarodnog prava, savremenog poimanja prava i pravde;

Privrženi vrijednostima građanskog, multikulturnog i multinacionalnog društva, tradiciji antifašizma, i prava na slobodan život, duhu uvažavanja i tolerancije;

Uvjereni da se traume iz prošlosti mogu prevazići samo istinom i da se sloga među različitim etničkim zajednicama može graditi samo na tome;

Svjesni da su slične Rezolucije u ovom parlamentu vezane za događaje u uslovima rata (Piva, Velika) usvojene, uz napomenu da su ti zločini pravno procesuirani na kraju rata, ukazujemo da je zločin počinjen u Šahovićima jedinstven i po vremenu kada se dogodio (novembar 1924. godine) i po motivu u ime kojeg je počinjen i da nikada nije pravno procesuiran, bez obzira što se dogodio u mirnodopskim uslovima;

Imajući na umu da definicija genocida ne govori o tome koliko masovno moraju biti počinjena "djela" u namjeri da se u cjelosti ili djelimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina, pa je moguće i samo jedno ubistvo, ili čak čin, koji je samo jednom pojedincu nanijet označiti kao genocid;

S obzirom da ovaj zločin posjeduje sve priznate faze genocida: (klasifikacija, simbolizacija, dehumanizacija, organizacija, polarizacija, identifikacija, istrebljivanje, poricanje) i da je saglasno međunarodnom pravu genocid moguće izvršiti u miru, a ne samo u ratu;

Na osnovu člana 82 stav 1 tačka 3 Ustava Crne Gore, Skupština Crne Gore 28. saziva donosi

REZOLUCIJU O GENOCIDU U ŠAHOVIĆIMA

Skupština Crne Gore:

- 1) smatra da 100 godišnje "ćutanje" o masovnom zločinu nad nevinim licima dodatno obavezuje na osudu tog i svakog sličnog zločina;
- 2) posvećena vrijednostima multikulturnog i multinacionalnog društva osuđuje svako nasilje motivisano vjerskim ili nacionalnom razlozima;
- 3) naglašava da pravdanje "zločina" kao čina tzv. "osvete" je neprihvatljivo za svako pravno uređeno društvo i državu. Posebno tako nešto nije primjereno Crnoj Gori, koja je u svom običajnom pravu njegovala "pravo na osvetu" samo nad ubicom i njemu bliskim srodnicima;
- 4) osuđuje svako djelo ubistva nenaoružanog čovjeka i zločin počinjen u Šahovićima kao događaj bez presedana u crnogorskoj istoriji;
- 5) poziva Vladu Crne Gore da omogući Odboru za obilježavanje stogodišnjice od ovog zločina i brojnom potomstvu žrtava, prigodnu lokaciju za izgradnju spomen obilježja na području na kojem su živjeli njihovi preci;
- 6) naglašava potrebu da činjenice vezano za zločin u Šahovićima treba da nađu svoje mjesto i budu prisutne u obrazovnim programima i nastavnom procesu kao nedopustiva pojava u civilizovanom društvu;
- 7) ukazuje da je potrebno podići posebno spomen obilježje onim građanima pravoslavne vjere, za koje se može dokazati da su svojim činjenjem spasili bar jedan ljudski život;
- 8) sugeriše lokalnim vlastima u Bijelom Polju, da sprovedu zakonsku obavezu i obilježe i trajno zaštite, odnosno privedu namjeni sva muslimanska groblja na području Šahovića i Pavinog Polja;
- 9) naglašava značaj i potrebu da se 9 i 10. novembar ustanove za dane sjećanja na nevino stradale stanovnike Šahovića;

10) obavezuje se da će nastaviti da učvršćuje svijest i javno razumijevanje činjenica o zločinu u Šahovićima, na isti način kako je to radila u odnosu na druge zločine počinjene na području države Crne Gore;

11) naglašava da današnji stanovnici Vraneške doline ne mogu biti "krivi" za zločin počinjen prije 100 godina, niti priznavanje tog zločina može biti osnov za bilo kakvu promjenu zatečenih vlasničkih odnosa.

OBRAZLOŽENJE

I USTAVNI OSNOV ZA DONOŠENJE REZOLUCIJE

Ustavni osnov za donošenje rezolucije sadržan je u članu 82 stav 1 tačka 3 Ustava Crne Gore, kojim je propisano da Skupština Crne Gore donosi propise i opšte akte (odluke, zaključke, rezolucije, deklaracije i preporuke).

II RAZLOZI ZA DONOŠENJE REZOLUCIJE

Povod za masovni zločin počinjen nad muslimanskim življem u Vraneškoj dolini bilo je ubistvo iz zasjede Boška Boškovića, načelnika ministarstva unutrašnjih djela u penziji, u mjestu Ceru, koji je tuda prolazio sa svojim rođakom Miletom, koji je tom prilikom ranjen. Nakon što je ubijen Boško Bošković, načelnik Ministarstva unutrašnjih djela u penziji (osoba protiv koga su podnešene interpelacije u Narodnoj skupštini zbog bahatog i nezakonitog ponašanja), njegovo tijelo je donijeto pred crkvu u Mojkovcu. Iako tada nije bio predstavnik vlasti, niti na dužnosti, bez ikakvih dokaza se tokom sahrane, pronijela lažna pretpostavka i vijest, da su Boška Boškovića ubili muslimanski komite Jusuf Mehonjić i Husein Bošković, iako ovi od 1923. godine nijesu bili na tom terenu, nego u Albaniji. Bjelopoljski načelnih i drugi predstavnici vlasti (Nikodim Cemović, Gojko Terić, Lazar Bogićević i dr. uz Sekulu Boškovića) su pozvali okupljeni narod nakon sahrane Boška Boškovića na "osvetu" saopštavajući da imaju "odriješene ruke da svete Boška u narednih 24 sata". Prethodno je bilo razoružano muslimansko stanovništvo, tako da je naoružane "osvetnike" dočekalo goloruko, nezaštićeno, stanovništvo. Žandari koji su trebali zaštititi stanovništvo su išli ispred, hapsili i vezali muškarce, koje su na kraju i strijeljali na lokalitetu "džamija". Prethodno su bili pohapšeni ugledni domaćini i videniji ljudi kako bi navodno bili sprovedeni u bjelopoljsko načelstvo. Na putu ka Bijelom Polju "osvetnici" su pobili 28 taoca, dok su za trojicu uzeli "otkup".

Prema raspoloživim izvorima ista sudbina se spremala bjelopoljskim muslimanima. Najugledini su bili zatvoreni u Zaimovića magazi. Jedan od njih, Huzeir aga Dervović je uspio da pobjegne (pomogao mu jedan srbijanski oficir), potom da dođe do tadašnjeg predsjednika Vlade KSHS, Nikole Pašića i "otkupi" taoce, tako što je prodao svoj imetak, dao novac i preuzeo obaveza da

će svi bjelopoljski muslimani na narednom izborima, marta 1925. godine glasati radikale, što se zaista i desilo.

“Osvetnici” njih oko 2000, uglavnom iz okoline, su redom ubijali svo muslimansko stanovništvo u Šahovićima i Pavinom Polju. U dužini od 19 km su popalili sve muslimanske kuće, popljačkali i pobili svakog koga su zatekli. Broj pobijenih je ostao nepoznat iz razloga što nikakva istraga nije pokrenuta i ciframa ubijenih se licitira, zavisno od izvora, od 100-1200. Imena nekih od pobijenih su javno objavljena: Muslić Mašo, Muslić Mehmed, Muslić Hule, Muslić Slaga, Muslić Rešo, Muslić Ago, Muslić Nahod, Hasanbegović Hasan, Hasanbegović Idriz, Hasanbegović J. Šaban, Hasanbegović Ejub, Hasanbegović Bajro, Hasanbegović Hako, Hasanbegović Jakub, Hasanbegović Islam, Hasanbegović Zećir, Hasanbegović Omer, Hasangegović Tajo, Hasanbegović Redžep, Hasanbegović Nazif, Hasanbegović Šato, Hasanbegović Abdurahman, Hasanbegović File, Hasanbegović Halil, Hasanbegović Musa, Hasanbegović Adem, Hasanbegović M. Šaban, Hasanbegović Ahmed, Hasanbegović Ibrahim, Hasanbegović Šefko, Hasanbegović Abas, Hasanbegović Abid, Hasanbegović Ago, Hasanbegović Baho, Hasanbegović Pašo, Hasanbegović Mule, Hasanbegović Dedo, Hasanbegović Abdo, Balijagić Bilal, Balijagić Nuho, Balijagić Ibrahim, Babajić Murat, Babajić Musa i žena mu Nasfija Muslić (zapaljenja – sagorjela), Šahović Sabit, Šahović Rašid, Šahović Medo, (Fazlović) Fazlagić Edhem, Fazlagić Began, Fazlagić Hamid, Drndar Aljo, Drndar Ato, Šahović Bešir, Šahović Zito, Kaljić Selim, Grbović Gano, (Drpljanin) Vrpljanin Raif, Durvelović Dešo, Šahović Adem, Muslić Hadžika, Čokorlija Mahmud i još tri druga, Drndar Mustafa, Grbović Aljo, Gušmirović Medo, Hadžović Zećir, Dautović Kujo, Dautović Šećo, Dautović Mulko, Dautović Šale, Dautović Ahmed, (Kaljić) Korić Rešad, Hodžić Omer, Dzanković Ahmed, Dzanković Majo, Hrustemović Bilal, Sadiković Djule, Sadiković Mahmud, Adilović Hurem, Lukač Adem, Babajić Hakija, Dautović Šaćir. Osam lica iz razloga unakaženosti nijesu mogla biti identifikovana. Sve se to dešavalo na noć između 9-10. novembra i tokom dana 10. novembra. Rezultat ovog zločina je bio: svo muslimansko stanovništvo sa ovog područja je ili pobijeno ili opljačkano i protjerano. Rijetki primjeri spašavanja pojedinaca od strane pravoslavnih komšija ukazuju na potrebu afirmacije dobra u ljudima. Danas potomci protjeranih i žrtava ovoga zločina žive u raznim mjestima Sandžaka, te u selima Islamovac i Gornji Rahići kod Brčkog (BiH – njih 400), kao i drugim mjestima u ovoj susjednoj državi, te u raznim mjestima u Turskoj (Istanbul, Sivas, Izmir). Veliki broj njih uglavnom ima samo jednu želju: da se na području, gdje su stradali njihovi preci podigne prigodno spomen obilježje i

da se 34 postojeća muslimanska groblja u Vraneškoj dolini učine istima dostupnim i pruži mogućnost da se zahvale mještanima koji su ih do danas sačuvali.

Nesporne su činjenice: da za ovaj zločin nije niko odgovarao niti je povedena bilo kakva istraga od strane tadašnjih vlasti. Zločin je "prećutan" od strane nauke i potomaka. Prvi je o tome javno progovorio Milovan Đilas u izdanju "Besudne zemlje" (izdanje na engleskom jeziku 1958. godine). Valjda zbog toga što je za komunističku vlast bio "disident", a za one druge "komunjara", ova knjiga će se prvi put pojaviti na ovdašnjim žiteljima razumljivom jeziku, tek 2000. godine. To što se o ovom zločinu "ćutalo" skoro 100 godina dovoljno govori o potrebi da se o istom javno progovori. Ništa manje o ovom zločinu nijesu ćutali ni potomci žrtava, sve negde do devedesetih godina, kada se prvi put javno progovorilo o ovom događaju. Da je zločin u Šahovićima (Vraneškoj dolini) za razliku od sličnih, počinjen u vrijeme mira (9-10. novembar 1924. godine) i da kao takav predstavlja jedinstven primjer i kod nas i u svijetu u kojem država nije reagovala na pojavu stihijskog ubijanja, protjerivanja i maltretiranja nevinih ljudi. Svjesni da se zločin u Šahovićima, ne može porediti sa drugima i zbog toga što na području na kojem su vršeni zločini, danas ne živi niti jedan potomak žrtava i da predstavlja jedinstven primjer "etničkog čišćenja". Uvjereni da je "laži motiv" zločina koji je bio osova za navodnu "osvetu", sam po sebi, dovoljan povod za osudu ovog nehumanog čina, koji je daleko od tradicije pokoljenja sa crnogorskog područja. Iako se vjerovatno i tada ali kasnije i sigurno znalo, da su Boška Bpškovića ubila braća Bulatović (Radoš i Drago), to nikome nije bio dovoljan povod za javnu osudu. Izgleda paradoksalno, da se najveća seoba muslimana nakon balkanskih ratova i protjerivanja Osmanlija desila 1914. godine (po stranih izvorima preko 14.000) i da su ostali samo oni koji su vjerovali u suživot i koji nijesu imali razloga da se plaše "svoje prošlosti" dodatno obesmišljava čin tkz. osvete.

Uz to, 28. avgusta 1973. godine preživjeli akteri i svjedoci ovoga zločina su svjedočili o istom, generalu Danilu Jaukoviću, koji je njihova svjedočenja snimio na magnetofonu. Snimljena su kazivanja, pored ostalih: Jovan Pejović iz Polja, tada star oko 90 godina, Milić Španjević iz Gojakovića (oko 82 godine), Rade Ašanin iz Stevanovca (oko 90 godina), Vukašin Marjanović iz Bjelojevića (preko 80 godina), Vuković Novak iz Štitarice (oko 95 godina), Bogavac Panto iz Žari (star oko 70 godina), Jakšić Nikola iz Žari (star oko 85 godina), Milisav Radević iz Bjelojevića (star oko 95 godina), Jovan Gvozdenović iz Bijelog Polja (star oko 60 godina). Autentičnost iskaza, kojem su pored generala Danila

Jaukovića, prisustvovali i Filip Vukadinović iz Lepenca, Milorad Bakoč iz Polja, nosilac "Spomenice 1941" i tada aktuelni predsjednik opštine Mojkovac Maksim Blažević, je javno potvrdila osoba koja je tada, na zahtjev generala Jaukovića, snimala iskaz na magnetofonu (Branko Španjević, sin Milića Španjevića, stenogram je prekućala Stanka Andelić). O tome postoji sačuvan video zapis po kojem je Španjević naveo da je general Jauković na kraju iskaza sudionika ovog zločina izgovorio sljedeće: "Sram Vas bilo starine, nikada ranije, a ni poslije veća rđa nije pala na Crnu Goru i crnogorsko oružje". Kajanje koje su tada iskazali učesnici zločina zasnivalo se na izričitoj tvrdnji da Boška Boškovića nije ubio Jusuf Mehonjić i da su "muslimani pobijeni pravi, zdravi i bez vidnog razloga".